

فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و مسئله‌ی جنسیت در کشورهای در حال توسعه

Information & Communication Technology (ICT): Gender Issues in Developing Nations

By

Kimberly Betz Leahy and Ira Yermish
St. Joseph's University, Philadelphia, PA, USA
Special Series on Community Informatics
Informing Science Journal
2003

مترجم: حبیب راثی تهرانی

چکیده:

فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جهان، انقلابی را ایجاد کرده است و تأثیرات این انقلاب در سرتاسر فضا و دنیای فعالیت‌های تجاری احساس می‌شود.

از میان نخستین مقوله‌هایی که نشانه‌های پایدار پیشرفت در آن‌ها یافت می‌شود، می‌توان به آزادسازی زنان از رنج فقر و بی‌سوادی اشاره کرد که در کشورهای در حال توسعه ارزش بیشتری دارد. روش‌ها و وسیله‌هایی که به وسیله آن‌ها این کار انجام می‌شود، در این مقاله مورد بررسی و بحث قرار می‌گیرند.

مقدمه:

اخیراً تحولات بنیادی سریعی در دنیا به وجود آمده است. کشورهای در حال توسعه در حال تبدیل به انبار دانش و کارگزاران دانش و آگاهی هستند. یک چنین افزایشی در میزان آگاهی و دانش به سبب فرصت‌ها و امکانات به وجود آمده توسط فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی است؛ فناوری‌هایی که این کشورها در حال بهره‌برداری از آن‌ها هستند. این موضوع منجر به یک جهش بی‌سابقه در امکانات اقتصادی می‌شود. البته به غیر از سطوح بالاتر تحصیلی که آن هم منجر به افزایش

ثروتمندان خواهد شد. اگرچه در این شرایط نیز (شرایط غالب در این کشورها) هنوز موانعی دارد. اشتباه این کشورها این است که آن‌ها امکانات موجود را به طور مساوی تقسیم می‌کنند. زنان با وجود این که حدوداً ۵۰ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، باید فشار ناشی از این بی‌عدالتی را نیز تحمل کنند.

این موضوع یعنی اختصاص داشتن (امکانات) به سرمایه‌های فکری ملی و منابع کاری ماهر، هزینه‌ای دربر دارد و این موضوع در کشورهای در حال توسعه شدیدتر است، زیرا سه چهارم خانه‌داران و مسئولین خانواده‌ها را زنان تشکیل می‌دهند. ریشه‌ی این مسئله را باید در محرومیت زنان از تحصیل جستجو کرد، زیرا تحصیلات برای زنان امری غیر قابل اجتناب است؛ خصوصاً در کشورهای در حال توسعه برای اجرای اهداف فوق‌الذکر، هزینه‌ی برطرف کردن بی‌سوادی از زنان باید تخمین زده شود. یک چنین برآوردی می‌تواند چشم‌انداز توسعه و پیشرفت اقتصادی برای یک کشور را فراهم سازد.

اگر چه در طی این مسیر، وضعیت تحصیلات زنان در اقصی نقاط دنیا جهان و فقر همراه آن همواره مورد بررسی و جستجو بوده است. پس از آن، راه‌های متنوعی که در آن‌ها فناوری ارتباطات می‌توانست در حل مشکلات مربوط به دانش کمک کند و همچنین امکانات آموزشی

انجام کارهای مشقت‌بار خانه‌داری و نگهداری از کودکان) در کنار این، قوانین مبتنی بر جنسیت، از دستیابی زنان به ثروت ممانعت به عمل می‌آورد. در مقایسه‌ی یک چنین روندی، سطح بالایی از بی‌سوادی در بین زنان مشاهده می‌گردد. میزان بی‌سوادی زنان در یمن قریب به ۷۴ درصد می‌باشد.

سوادی آموزشی زنان امری اجتناب‌ناپذیر است؛ خصوصاً برای کشورهای در حال توسعه به مثابه درمان دردها و امراض اجتماعی است. از بین تجربیات کشورهای فوق، بعضی از معیارها می‌توانند در پر کردن شکاف به وجود آمده از تخصیص امکانات به زنان بکاهد. بعضی از راهکارها را می‌توان در مدیریت زمان یافت، زنان با انجام کارهای خانه در کوتاه‌ترین زمان ممکن می‌توانند از زمان باقی مانده برای رسیدگی و بالا بردن توانایی‌های خود استفاده کنند. یک چنین تحولی می‌تواند به معنای تحقق رفاه و آسایش در سطح جامعه باشد.

جدا از معیارهای عمومی، بعضی معیارهای خصوصی نیز می‌توانند در پیشبرد و توسعه‌ی کشورها دخیل باشند. منافع احتمالی که این کشورها ممکن است کسب کنند نیز مشخص شده‌اند. روش‌های ابتکاری می‌تواند امکانات و فرصت‌های مربوط به زنان را در کشورهایی با جوامع محافظه‌کار که شامل اغلب کشورهای در حال توسعه می‌باشد، تقویت کنند.

پیشرفت در فناوری:

در سال‌های اخیر، پیشرفت‌های صورت گرفته در فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی ICT ارتباط با دورترین مکان‌ها را ممکن ساخته است. با استفاده از فناوری‌های ICT که استفاده از ترجمه‌ی کامپیوتری ممکن ساخته است، می‌توان علوم و دانش‌های مختلف را در همان زبان اصلی خودش انتقال داد. به دلایل زیر ICT در وارد کردن علم و دانش به بخش‌های محروم و آسیب‌پذیر جامعه نسبت به دیگر رسانه‌ها برتری دارد:

۱. کاهش زمان (یادگیری)
۲. یادگیری بر مبنای نیاز افراد است.
۳. کنترل شدید کیفیت
۴. انعطاف‌پذیری و جوابگویی بیشتر

را در سریع‌ترین زمان ممکن در اختیار زنان قرار دهد و مورد بررسی و کاوش قرار گرفت. علاوه بر آن، نقش سازمان‌های دولتی و غیر دولتی در روشنفکری زنان جدا از گسترش افق‌های آن‌ها در برابر امکانات استخدام نیز مورد توجه قرار گرفت. اگرچه، تأثیر فرهنگ، سیاست و یا وضعیت اقتصادی یک کشور از قلمرو این تحلیل فراتر انگاشته شده‌اند، ولی از این نکته غفلت نشده است که قدرتمند سازی زنان هیچ‌گاه تغییرات اساسی اقتصادی را ایجاد نمی‌کند.

تأثیر فقر و تحصیلات بر روی زنان:

طبق گزارش یونسکو در سال ۲۰۰۱، ۳/۱ میلیون نفر از مردم جهان در فقر فلاکت باری زندگی می‌کنند که ۷۰ درصد آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهند. به بیان خالص‌تر، حدود ۹۰۰ میلیون زن، روز خود را با هزینه‌ای کمتر از یک دلار آمریکا می‌گذرانند. اطلاعات در مورد میزان بی‌سوادی نشان می‌دهد که دو سوم از ۸۸۰ میلیون بی‌سوادی را زنان تشکیل می‌دهند. مقایسه‌ای بین دو آمار بالا رابطه‌ای قوی و معنادار را بین فقر و بی‌سوادی نشان می‌دهد. علاوه بر آن رابطه‌های ذکر شده در مورد بی‌سوادی و فقر زنان با توجه به مجموعه کشورهای مختلف جالب‌تر و روشن‌تر می‌گردد. بیش از ۷۵ درصد از غذای خانواده‌ها در نپال توسط زنان تهیه می‌شود، جدا از این که زحمات و رنج‌های آن‌ها نادیده گرفته شده و در مقابل آن هیچ هزینه‌ای نیز دریافت نمی‌کنند.

نتیجه می‌گیریم که هیچ سهمیه‌ای از سوی جامعه به آنان اختصاص پیدا نمی‌کند و آن‌ها جزء هیچ سهمیه‌ای از سوی جامعه شمرده نمی‌شوند. علاوه بر این، با حساب این اصل که تغذیه‌ی دیگران از تغذیه‌ی خود فرد در خانواده مهم‌تر است، اغلب وضعیت کمبود غذای کافی برای زنان در هنگام قحطی به وجود می‌آید. اثرات افزایشده و تجمعی این عوامل در تعداد زنان بی‌سوادی خود را نشان می‌دهد؛ که به رقمی بیش از ۷۶ درصد می‌رسد. همچنین در کشور یمن، تنها ۲ درصد فعالیت‌های اقتصادی رسمی به زنان اختصاص دارد. با وجود این که زنان روزانه ۳۰ درصد وقت خود را صرف این فعالیت‌ها می‌کنند. این نسبت نامطلوب از نادیده گرفته شدن سهم زنان در کارهای خانواده ناشی شده است. مانند (کشیدن آب از چاه، رسیدگی به باغچه و مزرعه،

۵. هزینه‌ی دریافت پایین
۶. دسترسی گسترده‌تر

مشاغل پست معروف است. علاوه بر این شواهد موجود بیانگر این مطلب است که فرهنگ فعلی سازمانی و محیط کار در مؤسسات ICT، برای زنانی که شانه به شانه‌ی مردان کار می‌کنند، مساعد و مطلوب نیست. این موضوع اثری تضعیفی خصوصاً روی زنان روستایی و فقیر دارد. زنانی که دسترسی بسیار محدودی به فناوری‌های ICT دارند. در کشورهای در حال توسعه زنان با محدودیت‌ها و موانع دیگری چون فقدان درآمد و کمبود زمان تحصیل روبرو هستند که همه‌ی این‌ها استفاده آن‌ها از فناوری‌های ICT را محدودتر می‌کند. از چشم‌اندازی فرهنگی این محدودیت‌ها مستلزم منافع کمتری در افزایش و توسعه‌ی شبکه‌های ارتباطی و دسترسی به منابع گسترده‌تر اطلاعات می‌باشد.

حرکت به سوی برابری جنسیتی:

به منظور تحول نسبت‌های جنسیتی در بخش ICT و رسیدن به برابری جنسیتی هر چه بیشتر در این بخش، مذاکرات سیاسی بین افراد و سازمان‌ها برقرار گشته است.

جنبش بین‌المللی زنان به منظور سروسامان دادن به وضع تحصیلی زنان، خصوصاً در بین کشورهای در حال توسعه با استفاده از فناوری‌های IT و مزیت‌های آن در بهبود وضع اجتماعی و اقتصادی شکل گرفته است.

نتیجه‌ی این اقدام این است که زنان بیش از گذشته از وسایل الکترونیکی آنلاینی چون e-mail لیست‌های پستی، اینترنت، شبکه‌ها و وبلاگ‌ها استفاده می‌کنند. همچنین آن‌ها منابع آنلاین مناسبی را در اینترنت تأسیس کرده‌اند که تنها روی مسائل مربوط به زنان متمرکز است.

با استفاده‌ی کاملاً مطلوب از این فناوری‌ها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی، سازمان‌های مربوط به زنان در حال افزایش قدرت همگانی زنان هستند، جدا از این که آنان سعی در ایجاد محیطی دارند که قابلیت مذاکره‌ی دوباره بر سر روابط قدرت را داشته باشد. در یک سطح بین‌المللی استفاده از فناوری‌های ICT و منافع حاصله از استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته، امکاناتی را برای حرکت به سمت برابری جنسیتی فراهم می‌آورد.

تأثیر TCI:

استفاده از فناوری‌های ICT در امر تحصیل، تأثیر چشمگیری روی معیارهای زندگی زنان در بخش‌هایی از جهان داشته است. در گویانه، روشنگری طبقه‌ی زنان در یک روستا منجر به رواج دوباره‌ی هنرهای سنتی چون ساخت و بافت گهواره‌های کودکان شد. همچنین با ایجاد یک وب سایت، آن‌ها موفق به فروش مقدار معتناهایی از گهواره‌های

از این‌رو، ICT به عنوان ابزاری برای پر کردن شکاف به وجود آمده توسط مرزها و محدودیت‌های زبانی و همچنین افزایش سرعت یادگیری به شمار می‌رود. یک چنین فرآیند آموزشی شامل فراگیری مهارت‌های خواندن و نوشتن جدا از فراگیری مهارت‌های استدلالی می‌شود.

از اینترنت به عنوان ابزاری قدرتمند ارتباطی در تسهیم، مشارکت و انتشار اطلاعات مربوط به توسعه به طور گسترده‌ای استفاده می‌شود. عملکردهای اینترنت شامل موارد زیر می‌شود:

۱- فرآیند سؤال و جواب، پرس‌وجو و درخواست
۲- تسهیم عقاید و اطلاعات درباره‌ی سیاست، طرح‌ها و برنامه‌های مختلف، پروژه‌ها و ...

۳- توسعه‌ی پایگاه داده‌ها درباره‌ی موضوعات متنوع مطابق با گزارش گروه بانک جهانی در سال ۲۰۰۱، سهم NGOها در آگاهی بخشی به مردم محروم در کشورهای در حال توسعه از طریق فناوری‌های ICT، ۱۰ میلیارد دلار بوده است. بعضی از مشهورترین NGOهایی که به زنان کمک کرده‌اند تا فناوری‌های ICT در جهت روشنگری خود بکار بگیرند، عبارتند از: آکاسیا، آپژن، شبکه زنان، آی تی یو، یونیسف، یونسکو، UNFPA و گروه بانک جهانی.

استفاده‌ی زنان از فناوری‌های TCI:

در گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۱۹۹۹، آمارها این چنین تخمین می‌زدند که در کشورهای مختلف جهان، زنان در آینده به طور متنوع‌تر و گسترده‌تری از فناوری‌های ICT استفاده خواهند کرد.

در ایالات متحده که یکی از توسعه یافته‌ترین کشورهای جهان محسوب می‌شود، زنان ۳۸ درصد تمامی استفاده کنندگان از فناوری‌های ICT را تشکیل می‌دهند، آمارهای مشابه در دیگر کشورهای توسعه یافته به قرار زیر است: ژاپن ۱۷ درصد و روسیه ۱۶ درصد. در مقایسه با آمارهای کشورهای توسعه یافته می‌توان به جایگاه چین با انتها ۷ درصد کاربران اشاره کرد و این در حالی است که کشورهای عربی تنها ۴ درصد کاربران را به خود اختصاص می‌دهند.

سوگیری‌های مبتنی بر جنسیت در مؤسسات TCI:

با نگاهی به دلایل احتمالی نابرابری‌های جنسیتی، می‌توان دریافت که مؤسسات ICT نیز ساختاری دارند که به نابرابری‌های جنسیتی دامن می‌زند. به طوری که آن‌ها مشاغلی را معمولاً به زنان اختصاص می‌دهند که معمولاً حضور زنان در آن‌ها بیشتر از مردان بوده و به

هرچه بیشتر ICT می‌تواند به کاهش شکاف و نابرابری جنسیتی کمک شایانی کند. نقش تقویت‌کننده‌ی ICT در کم کردن نابرابری جنسیتی احتیاج به تحقیقات بیشتری دارد. امروزه نیاز به مداخله‌ی هرچه بیشتر زنان در امر توسعه و استفاده‌ی آن‌ها از اینترنت احساس می‌شود، نه فقط به خاطر توسعه‌ی فردی، بلکه برای ایجاد محیطی دارای ویژگی‌های برابر جنسیتی.

مشارکت بین سرمایه داران، کاربران و دست اندرکاران توسعه نیز باید بیشتر شود. برای این منظور نیازی جدی این عصر به داشتن ثروتی همچون اطلاعات است که این اطلاعات در اینترنت به صورت اخبار، تحقیق، مبادله‌ی اطلاعاتی، بحث و مناظره و دیگر اشکال و محتواهای ارتباطی وجود دارد و نهایتاً رشد و انگیزش فکری از خلال تعامل با فناوری‌های جدید حاصل می‌شود.

منابع و مأخذ:

1. Data and Statistics, (2001), World Bank Group, <http://www.worldbank.org/data>
2. Egypt plans smart villages in drive to become regional technology hub (January, 31,2001),
3. http://www1.worldbank.org/edinvest/docdetails.asp?doc_id=1
4. Gender, Justice and Information and Communication Technologies (ICTs); Presented by Gillian M. Marcelle, (2000)
5. Jarrah, F.,(March 7, 2000); Number of Internet users in Arab Countries edges toward twomillion;DITnet; www.ditnet.co.ae/itnews/newsmar2000/newsmar20.html
6. Okwembah, A., (April,2000); IT centre brings world to sleepy Nabweru; The East African; www.nationaudio.com/news/eastafrican/17042000/features/pa5.html
7. Srinivas, Hari ; Online Technology and Networking: Some Gender Perspectives; <http://www.gdrc.org/gender/ait-paper.html>

دست ساز خود شدند که بخش مهمی از تولید ناخالص خانگی کشورشان را به خود اختصاص می‌داد.

مثال دیگر در مورد اوگاندا است. جایی که اجرای یک پروژه‌ی آزمایشی به بهبود و حاصلخیزی هر چه بیشتر محصولات کشاورزی انجامید. پروژه شامل جمع‌آوری بازخورد‌های کشاورزان در مورد مشکلی بود که در مورد محصولات کشاورزی آنان پدید آمده بود. سپس این مشکلات به وسیله‌ی e-mail به مرکز تحقیقات کشاورزی فرستاده شد تا پس از بررسی، توصیه‌ها و اقدامات لازم از سوی آنان اعلام شود. راه‌حل‌های این مشکل پس از دریافت بین همه‌ی کشاورزان پخش شد.

یک چنین فرآیندی باعث افزایش چند برابری محصولات کشاورزی شد و تأثیر مثبتی بر روی درآمد سالانه‌ی کشاورزان داشت.

در بنگلادش، اجرای طرح گسترش تلفن همراه در روستاها که توسط بانک گرامین حمایت می‌شد، باعث ارتقای وضع اقتصادی زنان ناحیه گردید. بنابر پیش‌بینی بانک جهانی، تأثیر استفاده از تلفن همراه در اقتصاد بنگلادش معادل ۴۰۰۰ دلار در تولید ناخالص ملی سالانه‌ی آن کشور خواهد بود. همچنین در غنا، استفاده از فناوری‌های ICT مثل تلفن همراه، باعث شده تا زنان توانایی صرفه‌جویی در زمان که معادل استفاده از یک سفر رفت و برگشت چهار روزه بود را داشته باشند و همچنین مایحتاج خود را با سفارش تلفنی به وسیله‌ی تلفن همراه از سوپر مارکت‌ها تهیه کرده و در وقت و زمان خود بهره‌وری داشته باشند.

مصر به عنوان پرجمعیت‌ترین کشور عربی که برای برتری در عرصه‌ی بازار صدور نرم‌افزار به خارج تلاش می‌کند، فرآیندی را پیش رو گرفته که از زنان به عنوان نیروی کار حرفه‌ای در امور کامپیوتری استفاده می‌کند.

این کار همراه با تلاش در جهت مقابله با فقدان نیروی کار ماهر و پیشبرد اهداف کشور برای رسیدن به یک پایگاه قدرت جهانی ICT صورت می‌گیرد. از طرفی محاسبه‌ی هزینه‌های اقتصادی نشان می‌دهد که دخالت ندادن زنان در این مشاغل برای کشوری چون مصر هزینه‌ی نسبتاً بالایی دارد. یک چنین اقداماتی می‌تواند زنان را از قید کارهای خانه‌داری و کار در مزرعه (که خارج از طیف‌های اقتصادی محسوب می‌شوند) رها ساخته و نهایتاً آن‌ها را در جریان اصلی فعالیت‌های اقتصادی وارد سازد.

نتیجه‌گیری:

از روند ارائه شده در این مقاله، می‌توان به ظرفیت‌های بالقوه و عظیم فناوری‌های ICT در سوادآموزی و افزایش سطح تحصیلات در بین زنان در کشورهای در حال توسعه پی برد. تقویت و پیشرفت